

Generatiebreuk

Er is geen naoorlogse generatie die in meerderheid zo onbekommerd sociale ongelijkheid lijkt te aanvaarden als de generatie van de huidige twintigers. Bij hen rust geen taboe meer op het goed hebben en hiervan openlijk profiteren. Voor wie de maatschappelijke ontwikkeling de laatste 35 jaar bewust heeft meebeleefd is deze mentaliteitsverschuiving moeilijk te vatten, althans gevoelsmatig; verstandelijk zijn er genoeg argumenten voor aan te voeren.

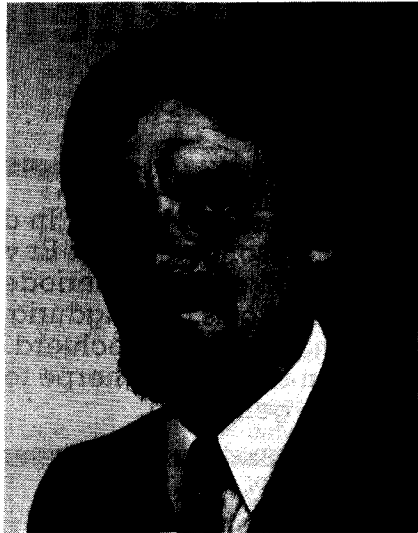
De preoccupatie van voorgaande naoorlogse generaties met het verdelingsvraagstuk moest op een goed moment een reactie oproepen. De interventie van de overheid op het vlak van de sociale uitkeringen heeft verzet opgeroepen, bij uitstek aan de kant van de jeugd, tegen de maatschappelijke afhankelijkheid waarin de zwakken in de samenleving werden geplaatst, niettegenstaande hun koestering van officiële zijde. Voorts heeft de bekende reportage in *Vrij Nederland* over „de pont van half zeven” de publieke bewustwording gemarkeerd ten aanzien van nieuwe onrechtvaardigheden die schuilen in het verschil in sociale verplichting tussen actieven en inactieven als de onbedoelde keerzijde van de uitkeringsmaatschappij.

Op haar eigen wijze heeft de generatie van nu door deze ervaringen herontdekt dat er een afruil bestaat tussen rechtvaardigheid en allocatieve efficiëntie en is de afweging tussen die twee ook bijgesteld. Het lijkt mij dat tegen deze reactie moeilijk bezwaar valt te maken. Integendeel: de resulterende bijstelling is functioneel. Toch valt het mij moeilijk de mentaliteitsverandering geheel te accepteren omdat ik die niet los kan zien van actuele maatschappelijke verschuivingen waarvan, naar het mij lijkt, de gevolgen ten onrechte niet helemaal serieus worden genomen.

De belangrijke verschuiving in dit verband is de kennelijke onmacht die de overheid ten toon is gaan spreiden bij de oplossing van grote maatschappelijke problemen, in casu het werkloosheids- (of liever: werkgelegenheids)vraagstuk, met alle gevolgen voor de sociale ongelijkheid. Als de huidige generatie cynisme heeft ontwikkeld ten opzichte van overheidsingrijpen, dan is dit regelrecht terug te voeren op de huidige kloof tussen officiële politieke doelstellingen en feitelijk maatschappelijke werkelijkheid. Recht op arbeid heet een grondrecht, maar het is net zo geloofwaardig geworden als het verbod van de katholieke kerk op het gebruik van voorbehoedsmiddelen. Een dergelijke schijnheiligheid bewerkstelligt massale geloofsafval.

Het cynisme van de jeugd – zo zie ik

A. van der Zwan

het – heeft niet langer alleen betrekking op de effectiviteit van het overheidsoptreden ten aanzien van de werkloosheid, maar is zich ook gaan uitstreken tot de gewenstheid ervan. Waar voorgaande generaties zich uitputten in het aanwijzen van maatschappelijke tekorten, ook als oorzaken van persoonlijk falen, en hierop 'compensatie-programma's' entten, heeft de nieuwe generatie er in meerderheid geen moeite mee persoonlijke verantwoordelijkheid voorop te stellen. Het is volgens mij een misvatting dit af te doen als een mentaliteitsverharding van voorbijgaande aard. Er is niet alleen een verharding opgetreden in de belevingswereld van de jeugd, ook de sociale werkelijkheid zelf laat deze verharding zien.

Eén van de grote naoorlogse verworvenheden is de 'externe democratisering' van ons onderwijs, zoals het scheppen van gelijke kansen op onderwijs in de jaren zestig werd aangeduid. Geen beleidsdoelstelling is zo zeer bijna letterlijk werkelijkheid geworden als deze. Maar als gevolg hiervan worden inkomens- en carrière-mogelijkheden meer dan tevoren bepaald door formele opleiding. Hoe perfect ons onderwijsstelsel ook werkt, het kent natuurlijk zijn uitvallers. Hun falen wordt nu niet langer door systeemfouten verhuld; het kan hen in objectieve zin persoonlijk worden aangerekend. Dit is precies wat er nu in werkelijkheid ook gebeurt. Eén van de noviteiten uit de moderne jeugdcultuur is wel dat generatiegenoten die maatschappelijk gezien de aansluiting missen, zonder pardon tot verliezers worden bestempeld.

Is het niet gevaarlijk – zo luidt een terechte tegenwerping – zo'n verstrekkende betekenis te hechten aan een dergelijke generaliserende observatie? Hierop afgaan is niet alleen ge-

vaarlijk, maar ook onnodig. De statistiek geeft aan dat er ingrijpende wijzigingen zijn opgetreden in de maatschappelijke positie van de jeugd, alsook – en daar gaat het hier om – in de onderlinge verschillen binnen de jeugdige generatie.

De jeugd is er over de afgelopen 25 jaar in maatschappelijk opzicht enorm op vooruitgegaan. Jeugdigen vormen op jongere leeftijd een zelfstandige huishouding, al of niet met een partner; mede als gevolg van het feit dat zij op latere leeftijd tot het krijgen van kinderen besluiten, zijn er juist onder jeugdigen veel tweeverdieners; ten slotte bezetten jeugdigen relatief vaak nieuwe beroepen waarin de inkomens- en carrièrevooruitzichten naar verhouding zeer goed zijn. Hiertegenover staat dat het leger van eveneens jeugdige 'losers', die in een vroegtijdig stadium hebben afgehaakt en 'kiezen' voor een uitkering, maar die dan ook verstoken blijven van verdere opleiding en vorming in de voor het leervermogen belangrijkste periode van hun leven.

De maatschappelijke 'pressure cooker' lijkt nu, geheel tegen de bedoeling in, een scherpe sociale scheiding te genereren. Enerzijds levert dit een jeugd op die in onze zich snel vernieuwende economie letterlijk de toekomst heeft, anderzijds een generatie die de toekomst afgeschreven heeft. Een maatschappij die zijn geloofwaardigheid wil bewaren, kan die twee niet langdurig naast elkaar laten bestaan. Dit is onwenselijk, maar ook onnodig. Het ziet er weliswaar niet naar uit dat het werkloosheidsprobleem in zijn volle omvang op korte termijn tot een oplossing kan worden gebracht, maar de opname van jeugdigen in het arbeidsproces verloopt naar verhouding moeiteloos, althans voor zover zij 'arbeidsgeschikt' zijn.

De afgelopen jaren hebben wij de verwerving van arbeidsgeschiktheid laten berusten op een vrije keuze. Is de tijd niet aanbroke om hierin verandering te brengen, ook als dit om een hardere hand vraagt? Zweden, waaraan wij ons wat sociale politiek betreft, gaarne spiegelen, is ons hierin reeds geruime tijd geleden voorgegaan. Verplichte scholing voor (langdurig) werkloze jongeren is daar een effectief middel gebleken voor hun herkansing op de arbeidsmarkt. Het kan kennelijk, mits de wil aanwezig is, het vernuft wordt aangesproken en de oudere generatie hiervoor durft te gaan staan.

A. van der Zwan